

TRANSFORMAČNÉ ZMENY V PRIVATIZÁCII PRIEMYSLU NITRIANSKEHO KRAJA

Alena DUBCOVÁ

Abstract

Change of ownership is the base of a transformation process. It could contribute help to industry revival as to a main branch of economy. Privatization process was realised in two basic phases, which changed a homogeneous structure of ownership to a heterogeneous one.

Key words: industry, transformation, privatization, ownership relations, private sector, public sector

K priemyselným územiám Slovenska patrí i súčasný Nitriansky kraj, ktorý prešiel viacerými organizačnými zmenami, avšak vždy jeho priemyselná aktivita sa opierala o rozvinutú poľnohospodársku výrobu, dostatok pracovných síl, nerudných surovín a výhodnú dopravnú polohu.

Z celkovej plochy územia Slovenskej republiky Nitriansky kraj zaberá 12,94 %. Na tomto území žije 13,32 % obyvateľov Slovenska o priemernej hustote 113 obyvateľov na 1 km². Koncentruje 8,82 % hodnoty výroby, 10,22 % pracovných príležitostí, čím môžeme tento kraj zaradiť medzi stredne veľké priemyselné územia Slovenska.

Politicko-hospodárske zmeny ako aj zmena plánovitého riadenia hospodárstva na trhové po r. 1989 viedli k silným transformačným procesom i na území Nitrianskeho kraja. Prejavili sa jednak v privatizácii, reštrikcii výrob, poklesom počtu pracovníkov, vstupom zahraničného kapitálu, útlmovými programami neefektívnych a energeticky náročných výrob, konverziou, vznikom nového fenoménu – nezamestnanosti (r. 1997 – 52 268 evidovaných nezamestnaných pri miere nezamestnanosti 14,3 %) atď. Najdynamickejšie sa odrazili v privatizácii – zmene vlastníckej štruktúry, ktorá do značnej miery ovplyvňuje ďalšie transformačné procesy.

Zmena vzťahu k vlastníctvu je najlacnejším stimulom ekonomickej stability. Nutným predpokladom oživenie rastu produkcie je, aby majetok získal reálneho vlastníka. Transformujúci sa majetok bol majetkom všetkých, čo sa v tomto prípade stotožňovalo s pojmom majetok nikoho.

Pomerne homogénna vlastnícka štruktúra sa vytvorila v štátnej a družstevnej sfére v období po druhej svetovej vojne do roku 1989 ľudovodemokratickou revolúciou v roku 1948 a znárodnením priemyslu sa privatizačnými procesmi po roku 1989 vytvorila heterogénna štruktúra. Opäť i v tejto činnosti po štyroch dekádach sa objavujú živnostníci, ktorí na celkovom podiele živnostníkov v hospodárstve sa podieľajú 20,1 % (tab. č. 1).

V súčasnom období vo vlastníckej štruktúre priemyselných organizácií Nitrianskeho kraja rozoznávame dve základné skupiny vlastníkov zastúpené:

- verejným sektorom, kde vlastníkom je štát,
- súkromným sektorom, ktorý je tvorený vlastníkmi – akciovými spoločnosťami, spoločnosťami s ručením obmedzeným, obchodnými spoločnosťami a živnostníkmi.

RNDr. Alena DUBCOVÁ, CSc.

Katedra geografie, Fakulta prírodných vied, UKF, Nitra, Tr. A. Hlinku 1, 949 74 Nitra

Tab. 1. Podiel živnostníkov v priemysle na hospodárstve v okresoch Nitrianskeho kraja

Priemysel	kraj	podiel živnostníkov v priemysle na hospodárstve živnostníkov v jednotliv. okresoch v %						
	Nitriansky	Komárno	Levice	Nitra	Nové Zámky	Šaľa	Topoľčany	Zl. Moravce
%	20,1	20,4	22,2	17,6	19,8	18,8	23,2	22,9

Kým do r. 1989 vlastníkom priemyselných podnikov bol štát, resp. niekoľko výrobných družstiev, dominantné postavenie vo vlastníckej štruktúre priemyslu postupne nadobudol súkromný sektor, v ktorom v roku 1997 bolo začlenených 1 173 organizácií t.j. 96,6 %. O minimálnom zastúpení štátneho sektoru v tejto štruktúre odvetvia hospodárstva hovorí 3,4 % podiel, čo predstavuje len 40 priemyselných organizácií. Podiel zastúpenia súkromného vlastníctva v priemyselných odvetviach sa pohybuje v rozpätí od 91,3 – 100 % (tab. č. 2). Stopercentná účasť súkromného sektoru je v piatich odvetviach – vo výrobe kožených výrobkov, vo výrobe výrobkov celulózy a papiera, vo výrobe výrobkov z gumy a plastov, vo výrobe kovových výrobkov a vo výrobe elektriny, plynu a vody, ktoré sa na zamestnanosti priemyslu kraja podieľajú 28,15 %.

Tab. 2. Vlastnícka štruktúra odvetví priemyslu v roku 1997

Odvetvie priemyselnej činnosti	Počet spolu	verejný sektor /abs./	verejný sektor /%/	súkromný sektor /abs. /	súkromný sektor /%/
Priemysel spolu	1 173	40	3,4	1 133	96,6
ťažba nerastných surovín	6	3	50,0	3	50,0
výroba potravín	263	14	5,3	249	94,7
textilná a odevná výroba	80	5	6,3	75	93,7
výroba kožených výrobkov	19	0	0,0	19	100,0
drevárska výroba a výroba výrobkov z dreva	100	1	1,0	99	99,0
výroba celulózy, papier, výrobkov, vydavateľstvo a tlač	64	0	0,0	64	100,0
výroba chemických výrobkov	17	1	5,9	16	94,1
výroba z gumy, plastov	83	0	0,0	83	100,0
výroba nekov., mineral., výrobkov	46	4	8,7	42	91,3
výroba kovov a kovových výrobkov	166	0	0,0	166	100,0
výroba strojov a zariadení	138	10	7,2	128	92,8

Odvetvie priemyselnej činnosti	Počet spolu	verejný sektor /abs./	verejný sektor /%/	súkromný sektor /abs. /	súkromný sektor /%/
výroba elektrických strojov a optických prístrojov	94	3	3,2	91	96,8
výroba dopravných prostriedkov	16	1	6,3	15	93,7
výroba elekt., plynu, vody	6	0	0,0	6	100,0
výroba inde neklasifikovaná	87	1	1,1	86	98,9

Prameň: Bulletin 4/97, KSŠÚ SR v Nitre

Zmena vlastníckych vzťahov u mnohých podnikov ešte nezaručuje zlepšenie ich výkonnosti, preto je dôležitá reštrukturalizácia výrobných programov. Mnohé z nich na reštrukturalizačný proces potrebujú na jednej strane kapitál a na druhej strane schopný manažment. Popri domácich podnikateľoch, ktorí majú prevažne obmedzené možnosti investovania kapitálu (nedostatok kapitálu), do popredia sa dostáva zahraničný kapitál, ktorý prináša so sebou nielen nové technológie výroby, nové výrobné programy ale častokrát otvára i nové odbytové možnosti. Zahraničný kapitál môže však so sebou niesť i mnohé ambivalentné črty- zamestnanosť obyvateľstva kontra závislosť, možné zhoršenie životného prostredia, obsadenie medzinárodných a domácich trhov a pod.

Územie Nitrianskeho kraja poskytuje vhodné podmienky pre príliv zahraničných investícií. Pre zahraničných podnikateľov sú zaujímavé najmä odvetvia spracovateľského priemyslu, ktoré majú dobré perspektívy odbytu na domácich resp. na zahraničných trhoch. Ide najmä o odvetvia spotrebného priemyslu.

V prílive zahraničného kapitálu môžeme pozorovať dve formy označované ako zahraničný kapitál resp. zahraničná kapitálová majetková účasť a medzinárodný kapitál resp. medzinárodná kapitálová účasť.

Tab. 3. Zahraniční a medzinárodní vlastníci v odvetviach priemyslu v roku 1997

Odvetvie priemyselnej činnosti	organizácia so zahranič. účasťou (abs.)	organizácia so zahranič. účasťou (%)	organizácia s medzinár. účasťou (abs.)
priemysel spolu	49	4,2	145
ťažba nerastných surovín	0	0,0	1
výroba potravín	4	1,5	24
textilná a odevná výroba	7	8,8	10
výroba kožených výrobkov	4	21,1	2
drevárska výroba a výroba výrobkov z dreva	4	4,0	14
výroba celulózy, papier. výrobkov	2	3,1	6

Odvetvie priemyselnej činnosti	organizácia so zahranič. účasťou (abs.)	organizácia so zahranič. účasťou (%)	organizácia s medzinár. účasťou (abs.)
výroba chemických výrobkov	1	5,9	0
výroba z gumy, plastov	2	2,4	16
výroba nekov. miner. výrobkov	2	4,3	6
výroba kovov a kovových výrobkov	4	2,4	21
výroba strojov a zariadení	7	5,1	14
výroba elektrických strojov a optických prístrojov	4	4,3	9
výroba dopravných prostriedkov	3	18,8	3

Prameň: Bulletin 4/97, KSŠÚ SR v Nitre

Na študovanom území ako vidieť z tab. č. 3 prevláda medzinárodný kapitál, ktorý je umiestnený v 145 priemyselných organizáciách. Ide vlastne o zmiešané vlastníctvo, kde určitý podiel popri domácej firme /podniku/ vlastní zahraničná firma napr. Heineker v a.s. Zlatý Bažant v Hurbanove (66,0 %), v s.r.o. Corgoň v Nitre (49 %), holandská firma INALFA B.V. Venrey 50% účasť v a.s. Pal – Inalfa, Vráble, Wienerberger Slovenské tehelne, s.r.o Zlaté Moravce, atď.

V prípade medzinárodného kapitálu ide o 100 % majetkovú účasť. K priemyselným podnikom tohto typu patria napr. Glasner, s.r.o Žirany, Assi Domän Packaging, a.s. Štúrovo, Volkswagen Elektrické systémy, s.r.o Nitra atď..

Firmy so zahraničnou a medzinárodnou majetkovou účasťou sa na území kraja javia nielen ako určitý stabilizačný prvok, ale sú jedným z prvkov regionálneho rozvoja územia kraja.

Literatúra:

- DUBCOVÁ, A. (1995): Vybrané formy transformácie priemyslu na území Ponitria. In: Postavenie regionálnej Slovenskej republiky a Českej republiky v kontexte nových podmienok rozvoja. PdF MU Brno.
- DRGOŇA, V., DUBCOVÁ, A., KRAMÁREKOVÁ, H. (1995): Transformačné zmeny v Slovenskej republike a ich odraz v regionálnej štruktúre Ponitria. Wiener Geographische Oststudien. OSI Wien (v tlači).
- DUBCOVÁ, A. (1994): Priemyselné centrá ako základné jednotky priemyselnej regionalizácie na území Ponitria. Geografické štúdie, 3, VŠPg Nitra.
- DUBCOVÁ, A. (1993): Socioekonomické regionálne systémy Slovenska. VP č. 02-57-03/03 – Formovanie priemyselných štruktúr, teória a ich metodika na príklade okresu Topoľčany. VŠPg Nitra.
- KANDRÁČOVÁ, V., DUBCOVÁ, A. (1993): Transformácia dochádzky za prácou na Slovensku. Geografické informácie, č. 3 Nitra.
- DUBCOVÁ, A. (1991): Vybrané aspekty priemyselnej výroby v okrese Topoľčany. In: Archeológia – História – Geografia. VŠPg Nitra.

- BRABEC, F., DUBCOVÁ, A. (1989): Zmena štruktúry výroby, ako diagnostický faktor rozmiestnenia cukrovarov v Západoslovenskom kraji. In: Diagnosticko-prognostické postupy a racionálne využitie územia. Nitra.
- DUBCOVÁ, A. (1987): Priemyselné uzly Dolnonitrianskeho regiónu a životné prostredie. In: Geografia a životné prostredie. Bratislava.
- DUBCOVÁ, A. (1984): Vzťahy teritoriálno-priemyselných útvarov v Dolnonitrianskom regióne. Acta Facultatis Rerum Naturalium Universitatis Comenianae, Geographica Nr. 23, Bratislava.
- MLÁDEK, J., DUBCOVÁ, A. (1983): Teritoriálne priemyselné útvary v Dolnonitrianskom regióne. Acta Facultatis Rerum Naturalium Universitatis Comenianae, Geographica Nr. 22, Bratislava.
- DUBCOVÁ, A. (1978): Územné priemyselné jednotky Dolnonitrianskeho regiónu (Rigorózna práca). Bratislava.

TRANSFORMATION CHANGES IN PRIVATIZATION OF INDUSTRY IN THE NITRA COUNTY

Alena DUBCOVÁ

Summary

The area of Nitra county is 12,94 % from the whole area of Slovakia. More than 13,30 % from Slovak population live in these region.

The Nitra county is industrial region, where dominant are agricultural production and non-metal materials. The process of privatization, restructuralisation, reduction of workers, and influence of foreign capital are very important for transformation processes, which are necessary for industrial development of the county Nitra. In this time industrial structure of Nitra county is very diversified, with public and private sectors and foreign capital (in 1997 96,6 % of industrial organisations where in private sector).

Recenzent: Doc. RNDr. Viliam Lauko, CSc.

PREDPOKLADY ROZVOJA CESTOVNÉHO RUCHU V TOPOĽČIANKACH

Magdaléna HASPROVÁ

Abstract

The village Topoľčianky has definite preconditions of tourism development. In the paper localisation, realisation and selective preconditions separately are evaluated. Localisation preconditions have the biggest influence for development of tourism in Topoľčianky (castle Topoľčianky, horses, hunting area and the breeding of European bison are dominant). Information's about accommodation and restaurant facilities (realisation preconditions) and

Mgr. Magdaléna HASPROVÁ

Katedra geografie, Fakulta prírodných vied UKF Nitra, Tr. A. Hlinku 1, 949 74 Nitra